

MUSIQIY FOLKLOR BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA

Kaxarova Gulnora Sa'dullayevna

Namangan davlat universiteti 2-kurs tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13132048>

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq qo'shiqlari vositasida boshlang'ich sinif o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishni o'ziga xosligi va dolzarbligini tahlil asosida keltirilgan va xalq qo'shiqlarining ijodiy qobiliyatga ta'sir ko'rsatuvchi qirralariga alohida e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar : qobiliyat, ijodiy tafakkur, ijodiy qobiliyat, ta'lim, tarbiya, musiqa, musiqa darslari, folklor, xalq qo'shiqlari, milliy qadriyatlar.

Dunyoning ko'pgina mamlakatlarida yosh avlodga musiqiy tarbiya berish ishlari umumdavlat ahamiyatga ega bo'lib, shaxsni shakllantirishning ahamiyatga molik vositasi hisoblanadi. Jahonda bo'layotgan keskin o'zgarishlar davrida bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, yuksak qobiliyatga ega bo'lishini ta'minlash, estetik tarbiyalash dolzarb muammoga aylanmoqda. Musiqiy ta'limning oldida turgan turli muammolari orasida, bolalarni xalq musiqa san'ati bilan tanishtirish masalasi eng muhim masalalardan biri hisoblanib, hozirgi kunda bolaning dunyo va atrof-muhit haqidagi asosiy tushunchalari, nutqi va tafakkuri, qobiliyatlari shakllanayotgan ilk davrlardan boshlab xalq musiqiy folklori vositalari orqali tarbiyalash, milliy musiqa san'tiga mehr uyg'otish bugungi kun musiqa pedagogikasini asosiy vazifalaridan biri sanaladi. Musiqa san'ati bolalarga o'zlarini ma'naviy ahamiyatga ega shaxs sifatida anglash, atrofdagi dunyoni badiiy, estetik va axloqiy baholash qobiliyatini rivojlantirish, madaniyatning bardavom qadriyatlarini egallash, ajdodlarning ma'naviy tajribasini o'zlashtirish imkoniyatini beradi. O'z millatining ona tilini, urf-odatlarini o'zlashtirish jarayonida bolaning milliy madaniyati, shu jumladan musiqa hamda xalq qo'shiqlari haqidagi ilk taasurotlari shakllana boshlaydi. Musiqa pedagogikasiga salmoqli hissa qo'shgan, taniqli rus pedagog, musiqashunos, jamoat arbobi Nadejda Yakovlevna Bryusova boshlang'ich musiqa ta'limini ilk davrlarida birinchi navbatda bolalar xalq qo'shiqlaridan foydalanish zarurligini ta'kidlagandi. Har bir o'quvchi o'ziga xos qobiliyat va iste'dodga ega. Bolalar tabiatan qiziquvchan va yangiliklarni o'rganishga intiluvchan bo'ladilar. Ijodkorlik bolalarda juda erta namoyon bo'ladi, chunki bu xislat bola normal rivojlanayotganining belgisi hisoblanadi O'quvchining ijodiy qobiliyatlarini ro'yobga chiqarish uning hayotini yanada boy va mazmunli qiladi.

Maktab yoshida ijodiy individuallikni shakllantirish shaxsni yanada to'liq rivojlantirishning muhim shartidir. Ijodga doimiy va ongli ravishda qiziqib, ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish qobiliyatiga ega bo'lgan shaxs, hayotning o'zgaruvchan sharoitlari va talablariga yanada muvaffaqiyatli moslasha oladi, o'ziga xos individual faoliyat uslubini osongina yaratadi va o'zini o'zi takomillashtirish va tarbiyalashga qodir bo'ladi. Ijodiy jarayon xotirani, fikrlashni, faollikni, kuzatuvchanlikni, maqsadga muvofiqlikni, mantiqni, intuitivlikni o'rgatadi va rivojlantiradi. Musiqiy ijodda hissiy sezgirlik va fikrlash, faoliyatning ijodiy tasavvurlari, tezkor qaror qabul qilish va analitik fikrlash qobiliyatining sintezi yetakchi rol o'ynaydi. Xalq og'zaki ijodiga murojaat qilish maktab o'quvchilarini tarbiyalashning zamonaviy sharoitida ko'p asrlik insoniy qadriyatlar tizimini, odamlar o'rtasidagi insonparvarlik munosabatlarini saqlab qolish imkoniyatini ochib beradi, darslarda folkloridan

foydalanish musiqa darslarini sezilarli darajada boyitadi, darslarni tashkil etishning yangi usullarini topishga imkon beradi. Sinfda folklordan foydalanish musiqa darslarini sezilarli darajada boyitadi, darslarni tashkil etishning yangi usullarini topishga imkon beradi, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida yaxshi munosabatlarni o'rnatishga, o'quvchilarda o'zgaruvchanlik, improvizatsiya, jamoaviy ma'naviyat va boshqalar kabi xalq ijodiyotiga xos bo'lgan fazilatlarni fazilatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Xalq ijodiyoti tamoyillari asosida qurilgan musiqa darsi – sinkretizm va improvizatsiya - badiiy-xayoliy, assotsiativ fikrlashni, bolaning tasavvurini eng samarali tarzda rivojlantiradi, intonatsion ekspressiv qo'shiq va plastik harakatlarning uyg'un kombinatsiyasiga yordam beradi. Xalq qo'shiqlari bilan tanishish boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqning musiqa va she'riy tili, uning majoziy va semantik tuzilishi haqidagi tushunchalarini kengaytiradi. Bolalarning ma'naviy rivojlanishi takomillashib, ularning atrofdagi voqelikka estetik munosabati tarbiyalanadi va umumiy madaniy dunyoqarashi sezilarli darajada asta-sekin boyib boradi. Bizning davrimizda ya'ni uchinchi ming yillikda insonning ma'naviy dunyosini shakllantirish, o'zbek xalqining madaniy an'analarini qayta tiklash va gullab-yashnash vazifasi ayniqsa dolzarbdir. Bolaning shaxsiyatini rivojlantirish vazifasini musiqa darslari, to'garaklar, bayramlar va ko'ngilochar tadbirlar orqali amalga oshirish mumkin va bularning barchasi maktab o'quvchilarining ijodiy rivojlanishi uchun katta imkoniyatlarga ega.

Musiqa - maktab o'quvchilarining ma'naviy hayotining ajralmas qismidir; musiqiy taassurotlarning xilma – xilligi va boyligi bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning birinchi va zaruriy shartidir. Qo'shiq aytish bolalarning musiqiy faoliyatining asosiy turi. Musiqani idrok etish qobiliyatlari qo'shiq aytishni o'rganishda katta rol o'ynaydi. Shuning uchun, birinchi navbatda, bolalarda musiqa darslarida musiqaga hissiy sezgirlikni rivojlantirish kerak. To'g'ri tanlangan va badiiy ijro etilgan qo'shiq repertuari ushbu muammoni muvaffaqiyatli hal qilishga yordam beradi. Faol qo'shiq kuylash orqali orqali bolalarda musiqaga qiziqish ortadi, musiqiy qobiliyatlari rivojlanadi. Qo'shiq kuylash jarayonida talabalar musiqa tilini o'rganadilar, bu esa musiqaga moyillikni oshiradi. Asta-sekin ular qo'shiqning janr asoslarini o'rganadilar. Ularda musiqadagi tembr balandligi va ritmik o'zgarishlarni his qilish qobiliyatlari rivojlanadi. Bugungi davr maktab o'quvchilarini musiqa go'zalligini his etish bilan birga, uni ijtimoiy hayot haqiqati sifatida idrok etishga o'rgatish maktab ta'lim tizimining eng muhim vazifasidir a shundan keyingina ,o'quvchilar boshqa insonlarning majburlashi va aralashuvisiz o'zining qalb hissiyotlarini ifodalovchi , ma'naviy taskin beruvchi musiqaga intiladi

Musiqa darslarini o'qitish mazmunini yangilash ustida ish olib boradigan pedagog quyidagi musiqiy pedagogik konsepsiyaning tamoyillariga amal qilsa xalq qo'shiqlari vositasida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish jarayoni samarali natijalarga erishish mumkin :

- hayot bilan bog'liqlik;
- tematik qurilish;
- darsning yaxlitligi;
- o'xshashlik va farqlar;
- qiziqish va ishtiyok.

Ta'lim jarayonida asosiysi bu usul hisoblanadi ya'ni: musiqani intonatsiya, musiqani musiqa, musiqani boshqa san'at, tabiat va inson hayoti orqali tushunish. Musiqa darsidagi usullar ijro

etilayotgan musiqa va o'quvchining hissiy holatidan kelib chiqadi. Usullarga quyidagi vaziyatlar kiradi :

- muammoli vaziyat;
- retrospektiv usul (oldinga" yugurish "va o'tilganlarga "qaytish");
- musiqiy umumlashtirish;
- musiqiy dramaturgiya;
- musiqa haqida mulohazalar.

Musiqa madaniyati jarayon sifatida maktabda tugamaydi. Darslarda faqat uning poydevori qo'yiladi: ehtiyoj paydo bo'lishining birinchi bosqichi sifatida musiqa bo'lgan ishtiyoq orqali hayotga qiziqish; estetik did musiqa madaniyatining sifat xususiyati sifatida, ijodiy badiiy-majoziy tafakkur bolaning turli xil musiqa chalish turlarida o'zini namoyon qilish vositasi sifatida, estetik tafakkur qobiliyati uning dunyoga munosabatini ifodalash sifatida namoyon bo'ladi.

Shunday qilib, mamlakatimizda davlat siyosatining ma'naviy qadriyatlarni tiklashga qaratilgan bugungi ijtimoiy vaziyatda bolalarni xalq madaniyati bilan tanishtirish dolzarb vazifaga aylanib bormoqda. Maktab ta'lim tizimida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar o'quvchilarni ham, ota-onalarni ham, o'qituvchilarni ham ma'nafiy va ma'rifiy tomonlarni kamol toptiradi. Kelajakda barcha o'quvchilarimiz o'zlarini musiqa bag'ishlay olmasalar ham, maktabda ularga singdirilgan xalq ijodiyoti xususan milliy qo'shiqlarimizga mehr - muhabbat, ularning tafakkurli, g'ayrioddiy ijodkor bo'lib yetishishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 Yildagi 2022 — 2026-Yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida Pf-60-Son Farmoni www.lex.uz.
2. Никольская И.М., Грановская Р.М. Психологическая защита у детей. – СПб: Речь, 2000. 507с.
3. G'.Qodirov Musiqa psixologiyasi "Musiqa" nashriyoti.2005.B- 5-10
4. Zufarova.M.E Umumiy psixologiya. O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.2010
5. Давидова М.А., Агапова И.А.. Музыкальные вечера в школе. Москва 2001.
6. Ganieva, M. (2023). EMPOWERING LOGICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH TIPS TECHNOLOGY. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 12, pp. 62-63).
7. Maftuna, G. (2023). SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF METHODOLOGICAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR LOGICAL THINKING. Modern Science and Research, 2(10), 91-94.